

Tafsir Kashafalasrar wa uddatulabrar li Rasheeduddin Al-Meybodi (529 AH),
Popularly known as Tafsir Khwaja Abdullah Ansari Haravi (Herati) a descendant of Jabir Bin Abdallah
Al-ANSari (Radiallahu Ta'aalaa 'anhu)

هو 121
كشف الأسرار و عنة الأبرار
ابوالفضل رشيد الدين الميبدوي
مشهور به تفسير خواجه عبدالله انصاري
تحقيق علي اصغر حكمت
انتشارات امير كبير تهران 1380 هجري
به كوشش: زهرا خالونی

<http://www.sufism.ir/MysticalBooks%2892%29.php> (word)

<http://www.sufism.ir/books/download/farsi/meybodi/kashfol-asrar-kamel.pdf>

The Text of Quran is taken from <http://quran.al-islam.org/>

64- سورة التغابن- مكية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {1} هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {2} خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ {3} يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُنْجَلُونَ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {4}

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {5} ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ {6} زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۚ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ {7} فَأَمَّا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنَّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {8} يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۚ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيَدْخُلْهُ جَنَّتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {9} وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {10} مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {11} وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ {12} اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {13} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِنْ تَعَفَّوْا وَتَصَفَّحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ {14} إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ {15} فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لَأَنْفُسِكُمْ ۚ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {16} إِنَّ تَقَرُّضُوا اللَّهَ فَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفْ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ {17} عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {18}

النوبة الاولى

قوله تعالى: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. بنام خداوند فراخ بخشايش مهربان
يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ بِپاکی می ستاید الله را هر چه در آسمانها و زمینها چیز

است. «لَهُ الْمُلْكُ» پادشاهی او راست و لَهُ الْحَمْدُ و ستایش نیکو او راست. وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (1) و او بر همه چیز تواناست.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَ أَنْتَ که بیافرید شما را «فَمِنْكُمْ كَافِرٌ» هست از شما که ناگرویده‌ای است. «وَ مِنْكُمْ مُّؤْمِنٌ» و هست از شما که گرویده‌ای است. وَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (2) و الله بآنچه می‌کنید دانا و بیناست.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ بِالْحَقِّ بیافرید آسمانها و زمینها را بفرمان روان «وَ صَوَّرَكُمْ» و بنگاشت شما را «فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ» و ننگاشت شما را تمام کرد وَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ (3) و آخر بازگشت با اوست.

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ میداند هر چه در آسمانها و زمینهاست.

وَ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَ مَا تُعْلِنُونَ و میداند هر چه نهان میدارید و آشکارا می‌کنید.

وَ اللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (4). و الله داناست بهر چه در دلهاست.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ نِيَامُوا بِشَمَا خَيْرَ آن ناگرویدگان که پیش ازین بودند. فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهُمْ

بچشیدند گرانباری کار خویش. وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (5) و ایشان راست عذابی دردناکی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمُ بِالْبَيِّنَاتِ آن ایشان را بآن پیش آمد که فرستادگان ما می‌آمد بایشان

بپیغامهای روشن. «فَقَالُوا» گفتند: أَوْ بَشَرٌ يَهُدُونَنَا باش مردمان ما را می‌راه نمایند. «فَكَفَرُوا» کافر

شدند. «وَ تَوَلَّوْا» و از پیغام پذیرفتن برگشتند. وَ اسْتَعْنَى اللَّهُ وَ اللَّهُ بِبِ نِیازی خویش ماند از ایشان وَ

اللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ (6) و الله بی نیازست با ستایش تمام.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا ناگرویدگان گفتند که: ایشان را از گور بنینگیزند. قُلْ بَلَى وَ رَبِّي لَنُبْعَثُنَّ

بگو آری بخدای من برآستی که شما را برانگیزند. ثُمَّ لَنُنَبِّئَنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ و پس برآستی شما را آگاه کنند

ناچار بپاداش آنچه می‌کردید. وَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ (7) و آن بر خدای آسانست.

فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ بگرویدند بالله و فرستاده او وَ النُّورَ الَّذِي أُنْزِلْنَا وَ باین روشنایی که فرستادیم. وَ

اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (8) و الله بکردار شما داناست و از آن آگاه.

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ آن روز که شما را فراهم آورد.

لِيَوْمِ الْجَمْعِ آن روز فراهم آوردن.

ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ آن روز بر یکدیگر آوردن است.

وَ مَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَ هَر که بگروود بالله.

وَ يَعْمَلْ صَالِحًا و کردار نیک کند.

يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ بسترده و ناپیدا کند الله ازو بدی‌های او.

وَ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ و درآرد او را در بهشتهایی که میرود در زیر درختان آن

جویهای روان.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ایشان در آن جاویدان. ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (9) آنست پیروزی بزرگوار.

وَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا و ایشان که کافر شدند و بدروغ داشتند سخنان و پیغام ما. أُولَئِكَ أَصْحَابُ

النَّارِ ایشان دوزخیان‌اند. خَالِدِينَ فِيهَا جاویدان در آن وَ بُئْسَ الْمَصِيرُ (10) و بد جایگاه که آنست.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ نَرَسِدْ هیچ رسیدنی بکس. إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ مگر بخواست خدای.

وَ مَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَ هَر که بگروود بالله يَهْدِ اللَّهُ لَهُ راه نماید دل او را.

وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (11) و الله بهمه چیز داناست.

وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ فرمان برید خدای را

وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ فرمان برید فرستاده او را.

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ وَ اگر برگردید. فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (12) پس برسول ما پیغام رسانیدن آشکار

است.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ اللَّهُ اوست که نیست جز او خدای

وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (13) و بر الله توکل دارند و پستی مؤمنان.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ای گرویدگان إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَ أَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ از زنان شما و فرزندان شما کس

است که دشمن شماست. فَاحْذَرُوهُمْ بر حذر می‌باشید از ایشان.
وَ إِنْ تَعَفُّوا وَ تَصْفَحُوا و اگر در گذارید و فرا گذارید
وَ تَغْفِرُوا و بیامرزدید فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (14) الله آمرزگار و مهربان است.
انما أموالكم و أولادكم فتنه ما لهاي شما و فرزندان شما فتنه دلند و شور و زيان آن.
الله عنده أجر عظيم (15) و الله اوست که بنزدیک اوست مزد بزرگوار.
فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ از خشم و عذاب الله بپرهیزید چندان که توانید.
وَ اسْمَعُوا و فرمان پذیرید.
وَ أَطِيعُوا و فرمان برید
وَ أَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ و چیزی از مال این جهان نفقه کنید.
وَ مَنْ يُوقْ شَحَّ نَفْسِهِ و هر که دست در مال مردمان گزاردن ازو بازداشتند.
فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (16) ایشانند که روز به آمدگان‌اند.
إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا اگر وام نهید نزدك الله وامی نیکو
يُضَاعِفْهُ لَكُمْ آن شما را توی بر توی کند.
وَ يَغْفِرْ لَكُمْ و بیامرزد شما را
وَ اللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ (17) و الله اندك پذیرنده و فراگذارنده است.
عَالِمُ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ دانای نهان و آشکارا.
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (18) آن توانای دانا، تاونده داننده.

النوبة الثانية

این سوره بیشترین مفسران در مدنیات شمردند. ضحاک گفت: مکی است.
کلبی گفت: سه آیت از این سوره مدنی است. یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَ أَوْلَادِكُمْ تا آخر سه
آیت، به مدینه فرو آمد و باقی همه به مکه.
هژده (18) آیت است، دویست و چهل و يك (241) کلمه، هزار و هفتاد (1070) حرف.
و درین سوره ناسخ است و منسوخ نیست.
و الناسخ: قوله: فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ نسخ قوله تعالى: اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ.
و عن عبد الله بن عمرو قال: قال رسول الله (صلي الله عليه وسلم): و ما من مولود يولد الا في تشابيك
رأسه مكتوب خمس آيات من فاتحة سورة التغابن». «من قرأ سورة التغابن رفع عنه موت
الفجاءة».
قوله: يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَ هُوَ كَمَالُ الْقُدْرَةِ وَ نَفَاذُ التَّصَرُّفِ وَ لَهُ الْحَمْدُ
وَ هُوَ حَمْدُ الْحَامِدِينَ لَهُ وَ حَمْدُهُ سُبْحَانَهُ لِنَفْسِهِ وَ حَقِيقَةُ الْحَمْدِ: الثَّناء بذكر الاوصاف الجميلة و الافعال
الجزيلة.
هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَ مِنْكُمْ مُؤْمِنٌ فِيهِ قَوْلَانِ: احدهما، خلقكم في بطون امهاتكم كفارا و مؤمنين،
و به قال ابن عباس: ان الله تعالى خلق بنى آدم مؤمنا و كافرا، ثم يعيدهم يوم القيامة كما خلقهم مؤمنا و
كافرا. و عن ابى بن كعب قال: قال رسول الله (صلي الله عليه وسلم): «ان الغلام الذى قتله الخضر
طبع كافرا
و قال الله تعالى: «وَ لَا يَلِدُوا إِلَّا فَاَجِرًا كَفَّارًا».
و في بعض الاخبار خلق الله فرعون في بطن امه كافرا و خلق يحيى بن زكريا في بطن امه مؤمنا.
و قال صلى الله عليه و سلم: «السعيد من سعد في بطن امه و الشقى من شقى في بطن امه».
و عن انس عن النبي (صلي الله عليه وسلم) قال: «وكل الله بالرحم ملكا فيقول: اى رب نطفة، اى رب
علقة، اى رب مضغة؟ فاذا اراد الله ان يقضى خلقها قال: يا رب اذكر انى سعيد او شقى؟ فما الرزق؟
فما الاجل؟ فيكتب كذلك في بطن امه.

و القول الثاني: انَّ الله سبحانه خلق ثم كفرنا و آمنوا و تمَّ الكلام بقوله: هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ وصفهم بفعلهم فقال: فمنكم كافر و منكم مؤمن، كما قال تعالى: وَ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ الْآيَةَ... فالله خلقهم و المشى فعلهم ثم اختلفوا في تأويلها. روى عن ابي سعيد الخدرى انه قال: فمنكم كافر في حياته مؤمن في العاقبة، و منكم مؤمن في حياته و كافر في العاقبة. و روى انَّ النبي (صلي الله عليه وسلم) قال: «الا انَّ بنى آدم خلقوا على طبقات شتى: فمنهم من يولد مؤمناً، و يحيى مؤمناً.

و منهم من يولد كافراً و يحيى كافراً و يموت كافراً. و منهم من يولد مؤمناً و يحيى مؤمناً و يموت كافراً. و منهم من يولد كافراً و يحيى كافراً و يموت مؤمناً».

و قال عطاء ابن ابي رباح: فمنكم كافر بالله مؤمن بالكواكب، و منكم مؤمن بالله كافر بالكواكب يعنى: في شأن الانوار. و قال الزجاج: فمنكم كافر بانَّ الله خلقه و هو مذهب الدهريه.

و منكم مؤمن بانَّ الله خلقه و جملة القول في حكم هذه الآية و الذى عليه المحققون من اهل السنَّة انَّ الله تعالى خلق الكافر و كفره فعلا له و كسبا، و خلق المؤمن و ايمانه فعلا له و كسبا فكلَّ واحد من الفريقين كسب و اختيار بتقدير الله و مشيئته.

فالمؤمن يؤمن و يختار الايمان بعد خلق الله اياه لانَّ الله سبحانه اراد ذلك منه و قدر عليه و علمه منه و الكافر يكفر و يختار الكفر بعد خلق الله اياه لانَّ الله سبحانه قدر عليه ذلك و علمه منه و لا يجوز ان يوجد من كلَّ واحد منهما غير الذى قدره الله عليه و علمه منه، لانَّ وجود خلاف المقدور عجز و خلاف المعلوم جهل و هما لا يليقان بالله سبحانه و لا يجوز ان عليه و من سلك هذا السبيل سلم من الجبر و القدر و اصاب الحقَّ و الله اعلم.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ بِالْحَقِّ اى بقوله الحقَّ و هو «كن». و قيل: لاقامة الحقِّ بها عليكم فاقيم الباء مقام اللام. و صَوَّرَكُمْ فى ارحام امهاتكم فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ اى احكم و عدل و سوَّاهَا و حسنھا احسن تقويم و اعدل صورة فلم يشارك بنى آدم في صورته و شكله غيرهم. وَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ اى المرجع و المال الى حكمه.

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَ مَا تُعْلِنُونَ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ من الايمان و النفاق و الاخلاص و الرياء فارتدعوا عن المعاصى و اقبلوا على الطاعات، فَإِنَّ اللَّهَ يَتَوَلَّى الْمَجَازَاةَ. أَلَمْ يَأْتِكُمْ يَا أَهْلَ الْمَكَّةَ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَوْمِ نُوحٍ وَ هُودٍ وَ صَالِحٍ وَ لُوطٍ. فَذَاقُوا الْعَذَابَ لِلْعُقُوبِ اى كفروا فذاقوا. وَبَالَ أَمْرِهِمْ فِي الدُّنْيَا. وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الْعُقُوبِ.

ذلكَ بِأَنَّهُ اى ذلك العذاب انما انزل بهم بسبب انه كانت تأتيهم رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ اى بالدلائل و المعجزات و الآيات فَقَالُوا أَوْ بَشَرٌ يَرْشِدُونَا، انكروا ان يكون خلق يهديهم و يختص من بينهم بالنبوة و قيل: انكروا ان يكون الرسل من بنى آدم. و البشر اسم جنس يقع على الواحد و الجمع، و هاهنا في معنى الجمع.

فَكَفَرُوا بِاللَّهِ وَ بِالرَّسْلِ وَ جحدوا و اعرضوا عن الايمان. وَ اسْتَعْنَى اللَّهُ عَنْ ايمانهم و لم يضروا الله بكفرهم و معاصيهم شيئا انما اضرّوا بانفسهم لانَّ الله غَنِيٌّ حَمِيدٌ يحمد المومنون من عباده و ملائكته و محمود بحمده لنفسه. ثم اخبر عن انكارهم البعث. فقال: رَعِمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ لَنْ يُبْعَثُوا يروى في الحديث: «زعموا مطية الكذب»

و في رواية: «بنس مطية الكذب زعموا»

لا تكاد تجد زعم الا في الكذب و هى لغة حميرية تعنى بها الكلمة، اى قال الكفار كذبا لا بعث و لا حشر. فاكذبهم الله تعالى و قال: قُلْ يَا مُحَمَّد «بلى» ليس الامر كما زعمتم. وَ رَبِّي لَنُبْعَثَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ثُمَّ لَنُنَبِّئَنَّ بِمَا عَمَلْتُمْ فِي الدُّنْيَا مِنْ خَيْرٍ وَ شَرٍّ وَ تجاوزون هذا النبا تهديد يمرّ بك في مواضع من القرآن. وَ ذَلِكَ الْبَعْثُ عَلَى اللَّهِ سَهْلٌ هَيِّنٌ يَسِيرٌ غير عسير.

لأنه العالم بما ظهر و خفى.

فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ اى صدّقوا بالله انه واحد لا شريك له و محمد (صلي الله عليه وسلم) انه رسوله. وَ النُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا بِالْقُرْآنِ انه كلامه و وحيه و تنزيله. وَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ اى ذو علم باعمالكم لا يخفى عليه منها شيء.

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ اى اذكر يوم يجمعكم. لِيَوْمِ الْجَمْعِ اى لحضور يوم الجمع و لأجله و هو يوم القيامة يجمع فيه الاولون و الآخرون و الملائكة و الانس و الجنّ أجمعون. و قيل: يجمع فيه الثواب و العقاب و

الظالم و المظلوم و النبي و من آمن به. ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ و هو تفاعل من الغبن و هو فوت الحظّ و النقص في المعاملة و المبايعة و المقاسمة. و استعمال الغبن في هذا الموضع توسّع كما قوله: فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ و المغبون في الحقيقة من غبن دينه. و ذلك اليوم يوم يغبن فيه اهل الحقّ اهل الباطل، و اهل الهدى اهل الضلالة، و اهل الايمان اهل الكفر فلا غبن اغبن منه لأنّ هؤلاء يدخلون الجنة و هؤلاء يدخلون النار. و في الخبر: «ما من عبد مؤمن يدخل الجنة الا ارى مقعده من النار لو اساء ليزداد شكرا و ما من عبد يدخل النار الا ارى مقعده من الجنة لو احسن ليزداد حسرة».

و قيل: معنى التَّغَابُنِ: انه يغبنك من استحقته في الدنيا و تهاونت به فتراه فوقك و في المثل المغبون لا محمود و لا مأجور. وَ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ يَعْمَلْ صَالِحاً فِى اداء ما افترضه عليه يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ اى يستر سيئاته عليه فلا يفضحه بها. وَ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ قرأ اهل المدينة و الشام نكفّر و ندخله و في سورة الطلاق ندخله بالنون فيهنّ و قرأ الآخرون بالياء. خالدين فيها أبداً مقيمين لا يخرجون منها و لا يموتون. ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ اى ذلك الثواب الذى ذكر الله هو الفوز الذى لا فوز اعظم منه. وَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَ بُئْسَ الْمَصِيرُ اى ساء المكان الذى صاروا اليه.

ما أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِى نَفْسٍ اَوْ مَالٍ مِنْ خَيْرٍ اَوْ شَرٍّ. إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ اى بارادته و قضائه و مشيئته وَ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ اى يوفقه لليقين حتّى يعلم ان ما اصابه لم يكن ليخطئه و ما اخطأه لم يكن ليصيبه فيرضى بقضائه و يسلم لحكمه و قال ابو بكر الورّاق: و من يؤمن بالله عند الشدّة و البلاء، فيعلم أنّها من عدل الله يهد قلبه للصبر و التسليم و قيل اراد به زيادة الهداية و اليقين اى يهد قلبه الى حقائق الرضا و زوائد اليقين و قيل: انه مقلوب و معناه: و من يهد قلبه يؤمن بالله. و قرأ عكرمة و من يؤمن بالله يهد قلبه، اى يسكن قلبه و يطمئنّ. من الهدوّ و هو السكون.

وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ. وَ أَطِيعُوا اللَّهَ فِيمَا يَأْمُرُكُمْ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ فِيمَا يُوَدِّى عَنْ اللَّهِ وَ فِى سُنَّتِهِ. و قيل: أَطِيعُوا اللَّهَ فِى الرِّضَاءِ بِقَضَائِهِ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ فِيمَا يَأْمُرُكُمْ بِالصَّبْرِ وَ تَرَكَ الْجَزْعَ. فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ عَنْ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ اى عليه الإبلّاغ و قد فعل كقوله: ما عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ. اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ اى هو القادر على الهداية و الضلالة لا شريك له في الارشاد و الاضلال. و ليس بيد الرسول شيء من ذلك. وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ فِى تثبيت قلوبهم على الايمان و الصبر على المصائب.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَ أَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: هَؤُلَاءِ رِجَالٌ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ اسْلَمُوا وَ ارَادُوا أَنْ يَهَاجِرُوا إِلَى الْمَدِينَةِ فَمَنْعَهُمْ أَزْوَاجُهُمْ وَ أَوْلَادُهُمْ وَ قَالُوا: صَبِرْنَا عَلَى إِسْلَامِكُمْ فَلَا نَصِيرَ عَلَى فِرَاقِكُمْ، فَطَاعُوهُمْ وَ تَرَكَوا الْهَجْرَةَ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: فَاحْذَرُوهُمْ أَنْ تَطِيعُوهُمْ وَ تَدْعُوا الْهَجْرَةَ.

وَ إِنْ تَعَفَّوْا وَ تَصَفَّحُوا وَ تَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ هَذَا فِيمَنْ أَقْسَامَ عَلَى الْإِهْلِ وَ الْوَلَدِ وَ لَمْ يَهَاجِرْ فَإِذَا هَاجَرَ رَأَى الَّذِينَ سَبَقُوهُ بِالْهَجْرَةِ قَدْ فَفَّحُوا فِي الدِّينِ هُمْ أَنْ يَعْاقِبَ زَوْجَهُ وَ وَلَدَهُ الَّذِينَ تَبَطَّوْهُ عَنْ الْهَجْرَةِ وَ أَنْ لِحَقُوا بِهِ فِي دَارِ الْهَجْرَةِ لَمْ يَنْفَقْ عَلَيْهِمْ وَ لَمْ يَصْبِهِمْ بِخَيْرٍ فَامْرَهُمُ اللَّهُ بِالْعَفْوِ عَنْهُمْ وَ الصَّفْحِ، هَذَا كَقَوْلِهِ: وَ إِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَ صَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَ

قال عطاء بن يسار: نزلت في عوف بن مالك الاشجعي، كان ذا اهل و ولد، فكان اذا اراد الغزو بكوا اليه و رفقوه و قالوا: الى من تدعنا؟ فيرقّ لهم و يقيم، فانزل الله تعالى: إِنْ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَ أَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ اى عدوا لكم بجهلهم اياكم على ترك الطاعة.

فَاحْذَرُوهُمْ أَنْ تَقْبَلُوا مِنْهُمْ وَ أَنْ تَعَفَّوْا وَ تَصَفَّحُوا فَلَا تَعَاقِبُوهُمْ عَلَى خِلَافِهِمْ إِيَّاكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ. وَ لَمَّا اسْلَمَ اصْبِدُ بْنُ سَلْمَةَ الْمَخْزُومِيٍّ مَهَاجِرًا كَتَبَ إِلَيْهِ أَبُوهُ سَلْمَةُ مِنْ مَكَّةَ:

من راكب يرد المدينة ملجاء	عنى يبلغ ما اقول الاصيدا
أ تركت دين آبائك الشّم العلى	جهلا و بايعت النبي محمدا
انّ الذين شراركم امثالهم	من عق والده و برّ الا بعدا

فباي امر يا نبي عفتني
اما النهار فدمع عيني ساجم
و تركتني شيخا كبيرا مفردا
و ابيت ليلي كالسليم مسهدا

فكتب اليه اصيد:

ان الذي سمك السماء بقدره
بعث الذي لا مثله فيما مضى
ضخم الدسيعة من ذرابة هاشم
اقبل الى الاسلام انك جاهل
و اللات و الاوثان فاهجر انني
حتى علا في عرشه فتصعدا
يدعو لرحمته النبي محمدا
قدما تازر بالماكارم و ارتدى
لا تعبد العزى و ربك فاعبدا
اخشى عليك عذاب يوم سرمد

و قال بعضهم: من منع من الازواج و الاولاد عن طاعة الله فهو عدو يجب ان يحذر، و جاء في الخبر: «ليس عدوك الذي القيته فقتلته و اجرک الله على قتله، و لكن اعدى عدوك نفسك التي بين جنبيك و امرتك التي تضاجعك على فراشك و ولدك الذي من صلبك».

قوله: نَمَا أَمْوَالُكُمْ وَ أَوْلَادُكُمْ فِتْنَةً

اي محنة و بليّة. و اختيار لكم و شغل عن الآخرة يقع بسببها الانسان في العظائم و منع الحق و تناول الحرام. الله عنده أجر عظيم

زهدهم في الدنيا بان ذكر عيبها و رغبهم في الآخرة بذكر وصفها و نعيمها و قال بعضهم: لما ذكر الله العداوة في الازواج و الاولاد، ادخل فيه من للتبعيض، فقال: إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَ أَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ لَانْ كُلُّهُمْ لَيْسُوا بِأَعْدَاءٍ وَ فِيهِمْ مَنْ يَعِينُ عَلَى الْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ وَ لَمْ يَذْكُرْ مِنَ التَّبَعِيضِ فِي قَوْلِهِ: نَمَا أَمْوَالُكُمْ وَ أَوْلَادُكُمْ فِتْنَةً

لانها لا تخلو عن الفتنة و اشتغال القلب بها و لهذا قال عبد الله ابن مسعود: لا يقولن احدكم: «اللهم اني اعوذ بك من الفتنة» فانه ليس منكم احد يرجع الى مال و اهل و ولد الا و هو مشتمل على فتنة. و لكن ليقل: اللهم اني اعوذ بك من مضلات الفتن. و عن عبد الله بن بريدة عن ابيه قال: كان رسول الله (صلي الله عليه وسلم) يخطب فجاء الحسن و الحسين عليهما السلام و عليهما قميصان احمران يمشيان و يعثران.

فنزّل رسول الله (صلي الله عليه وسلم) من المنبر فحملهما فوضعهما بين يديه، ثم قال: صدق الله: انما أَمْوَالُكُمْ وَ أَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ نظرت الى هذين الصبيّين يمشيان و يعثران فلم اصبر حتى قطعت حديثي و رفعتهما».

قوله: فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ هذه الآية ناسخة لقوله: اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ.

وَ اسْمَعُوا وَ أَطِيعُوا اي قابلوا امره بالقبول و الايتمار. وَ أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِكُمْ خَيْرًا لِنَفْسِكُمْ و قيل: انفقوا في الجهاد و في الصدقة يكن الانفاق خيرا لانفسكم.

و قيل: هو نفقة المؤمن على نفسه. وَ مَنْ يُوقْ شَحَّ نَفْسِهِ الشَّح: استحلال اموال الناس، و قيل: هو منع الزكاة. فمن ادى الزكاة المفروضة فقد وقى شح نفسه.

فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ الذين فازوا بالنعيم و نجوا من العذاب الاليم، ذكر نفسه فوحد ثم قال: اولئك فجمع لان من يأتي للواحد و الجماعة.

إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا اي ان تخرجوا زكاة اموالكم التي افترض عليكم اداها فسمّاها قرضا كرما منه، و قوله: قَرْضًا حَسَنًا اي طيبة بها انفسكم.

و قيل: يعني صدقة التطوع يُضَاعَفُ لَكُمْ فيكتب بالواحدة عشرة الى سبع مائة.

وَ يَغْفِرْ لَكُمْ وَ اللَّهُ شَكُورٌ يقبل القليل و يعطي الجزيل حليم: يعفو و يصفح عن قصر و بخل. عالم الغيب و الشهادة العزيز الغالب القوى. الحكيم في اموره يجريها على ارادته بحكمته.

النوبة الثالثة

قوله تعالى: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بنام او كه جان را جانست و دل را عيانست، ياد او زينت زبانت

و مهر او راحت روانست، وصال او بهر دو عالم ارزانست و هر چه نه او همه عین تاوانست، و هر دل که نه در طلب اوست ویرانست. يك نفس او بدو گیتی ارزانست، یکی نظر از او بصد هزار جان رایگانست.

بخشیدن جان و دل مرا پیمانست	امروز که ماه من مرا مهمانست
جان افشانم که روز جان افشانست.	دل را خطری نیست، سخن در جانست

ای خداوندی که خرد را بتو راه نیست و هیچکس از حقیقت تو آگاه نیست، وجود تو معلّل اشباه نیست، شهود تو مقدر اشتباه نیست، مفسان را جز حضرت تو پناه نیست، عاصیان را جز درگاه تو درگاه نیست، جهانیان را چون تو پادشاه نیست! در آسمان و زمین جز تو الله نیست:

گر پای من از عجز طلبکار تو نیست	تا ظن نبیری که دل گرفتار تو نیست
نه زان نایم که جان خریدار تو نیست	خود دیده ما محرم دیدار تو نیست

قوله تعالى: يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ الْآيَةِ... معنی تسبیح تقدیس است و تنزیه، و تقدیس آنست که: خدای را جلّ جلاله از صفات ناسزا و نعوت حدّثان منزّه و مقدّس دانی پاک از نقص، دور از وهم، بیرون از عقل، قدّوس از قیاس موصوف نه معلول، معروف نه معقول، پیدا نه مجهول. و چونی وی نه معلوم، عقل در او معزول و فهم در او حیران، هستی دیدنی او را ذات و صفات است پذیرفتنی، نه دریافتنی و شنیدنی و کیف او نه دانستنی. میگوید: هفت آسمان و هفت زمین و هر چه در آن خدای را تسبیح میکند و او را بپاکی و بی‌همتایی می‌ستاید از خلق پذیرفتن و استوار گرفتن در خواست، نه دریافتن و دانستن آن نمیخوانی که الله گفت جلّ جلاله: وَ لَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ شما تسبیح آسمان و زمین و آب و آتش و باد و خاک و کوه و دریا و همه جانور و بیجان در نیابید ایمان بآن واجب کرد و خلق را از دریافت آن نومید کرد. چون مخلوق را بعقل در نمی‌یابی بعقل محض در ذات و صفات الله چه تصرف کنی؟ ظاهر می‌پذیر و باطن می‌سپار و بمراد خدا بازگذار و سلامت بباد دار و بدانکه الله جلّ جلاله در بیست صفت از بیست صفت منزّه است و پاک در احدیت از شریک و انباز پاک، در صمدیت از دریافت پاک، در اولیت از ابتدا پاک، در آخریت از انتها پاک، در قدم از حدوث پاک، در وجود از احاطت پاک، در شهود از ادراک پاک، در قیمومیت از تغیر پاک، در قدرت از ضعف پاک، در صبر از عجز پاک، در منع از بخل پاک، در انتقام از حقد پاک، در جبروت از جور پاک، در تکبر از بغی پاک، در غضب از ضجر پاک، در صنع از حاجت پاک، در کید از غرور پاک، در حیا از ندم پاک، در مکر از حیلت پاک. در تعجب از استنکار پاک، در بقا از فنا پاک. اینست صفات خالق بی ضدّ و ندّ، بی شبیه و بی نظیر. و صفات مخلوق اینست که: اضداد آن را قرین است با حیات او ممات، با قدرت او عجز، با قوّت او ضعف، با منع او بخل، با غضب او ضجر، با مکر او حیلت، با انتقام او حقد تا بدانی که کرده چون کردگار نیست و صفات خالق چون مخلوق نیست، و خدای را در ذات و صفات و کبریا و عزّت مثل و مانند نیست لیسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَ مِنْكُمْ مُؤْمِنٌ كَارِ أَنْتَ كَرْد، حَكَمَ أَنْتَ كَرْدِ اَزَل راند. خلعت آنست که در ازل داد. قسمتی رفته نه فزوده و نه کاسته یکی را بآب عنایت شسته، و یکی را بمیخ ردّ وابسته. حکمی بی میل و قضایی بی‌جور، یکی را در دیوان سعد نام ثبت کرد و بر لطف ازلی قبول کرد و علل در میانه نه. یکی را در جریده اشقیاء نام ثبت کرد و زَنَار ردّ بر میان بست و از درگاه قبول و اقبال براند و زهره دم زدن نه. «قوم طلبوه فخذلهم، قوم هربوا منه فادرکههم»، قومی شب و روز در راه طلب هیچ نیاسوده و در مجاهدات و ریاضات خویشتن را نحیف و نزار گردانیده و دست ردّ بسینه ایشان باز نهاده که: «الطَّلَبُ ردّ و الطَّرِيقُ سدّ».

قومی در بتکده معتکف گشته و لات و هبل مسجود خود گردانیده و نداء عزّت از بهر ایشان بیپای شده

که: «انتم لی و انا لکم» که شما آن من اید و من آن شما.
 ابراهیم خواص گفت: در بادیه وقتی بتجربید میرفتم، پیری را دیدم بر آن گوشه نشسته و کلاهی بر سر نهاده و بزاری و خواری میگریست. گفتیم: یا هذا؟ تو کیستی؟ گفت: من ابو مرّة ام گفتیم: چرا میگری؟ گفت: کیست بگریستن سزاوارتر از من؟! چهل هزار سال بر آن درگاه خدمت کرده‌ام و در افق اعلی از من مقدّم تر کس نبود، اکنون تقدیر الهی و حکم غیبی بنگر که مرا بچه روز آورده؟!
 یا سائلی کیف کنت بعدی   لقیّت ما ساءنی و سرّه
 ما زلت اختال فی وصال   حتّی امنت الزّمان مکره
 صال علیّ الصّدور حتّی   لم یبق ممّا شهدت ذره

آن گاه گفت: ای خواصّ نگر تا بدین جهد و طاعت خویش غرّه نباشی که کار بغایت و اختیار اوست نه بجهد و طاعت بنده. بمن يك فرمان آمد که آدم را سجده کن، نکردم و آدم را فرمان آمد که از آن درخت مخور، بخورد در کار آدم عنایت بود عذرش بنهاد که: «فَنَسِیَ وَ لَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْماً»، و در کار من عنایت نبود گفت: «أَبی وَ اسْتَکْبَرَ» زلت او در حساب نیاوردند و طاعت دیرینه ما زلت شمردند:
 من لم یکن للوصال اهلا   فکلّ احسانه   ذنوب

قوله تعالى: فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ جَای دیگر گفت: اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ این دو آیت یکی ناسخ است، یکی منسوخ. یکی اشارتست بواجب امر، یکی اشارت است بواجب حقّ. واجب امر بیامد و واجب حقّ را منسوخ کرد، زیرا که حقّ جلّ جلاله بنده را که مطالبت کند، بواجب امر کند، تا فعل او در عفو آید که اگر او را بواجب حقّ بگیرد طاعت هزار ساله با معصیت هزار ساله يك رنگ آید. اگر همه انبیاء و اولیاء و اصفیاء و همه عارفان و محبّان بهم آیند، آن کیست که طاقت آن دارد که بحقّ او جلّ جلاله قیام کند یا جواب حقّ او باز دهد؟! امر او متناهی است، امّا حقّ او متناهی نیست زیرا که بقاء امر ببقاء تکلیف است و تکلیف در دنیاست که دنیا سرای تکلیف است، امّا بقاء حقّ ببقاء ذات است و ذات متناهی نیست، پس بقاء حقّ متناهی نیست واجب امر برخیزد، امّا واجب حقّ برنخیزد دنیا درگذرد، نوبت امر با وی درگذرد امّا نوبت حقّ هرگز درنگذرد. امروز هر کسی را سودایی در سر است که در امر می‌نگرند. انبیاء و رسل بنبوت و رسالت خویش می‌نگرند، فریشتگان بطاعت و عبادت خویش می‌نگرند، موحّدان و مجتهدان و مؤمنان و مخلصان بتوحید و ایمان و اخلاص حال خویش می‌نگرند. فردا چون سرادقات حقّ ربوبیت باز کشند، انبیاء با کمال حال خویش حدیث علم خود در باقی کنند. گویند: لا عِلْمَ لَنَا! ملائکه ملکوت صومعه‌های عبادت خود آتش در زنند، گویند: «ما عبدناک حقّ عبادتک»! عارفان و موحّدان گویند: «ما عرفناک حقّ معرفتک»! و الله اعلم بالصواب.

Presented by

Muhammad Umar Chand, Auckland, New Zealand, 23 March 2013